

Valsts izglītības satura centrs

Izglītības iestādes audzēkņu pašpārvaldes darbība

Metodiskie ieteikumi

2020

M. Daļeckā

Izglītības iestādes audzēkņu pašpārvaldes darbība

Metodiskie ieteikumi

Metodiskie ieteikumi ir sagatavoti sadarbībā ar skolēnu
pašpārvalžu konsultantu un ekspertu radošo grupu.

Metodiskajiem ieteikumiem ir rekomendējošs raksturs — tie
jāpielāgo, ņemot vērā katras skolēnu/audzēkņu pašpārvaldes un
izglītības iestādes vajadzības un iespējas.

SATURA RĀDĪTĀJS

1. Kas ir pašpārvalde?	3
2. Pašpārvaldes tiesības un pienākumi.....	4
3. Pašpārvaldes darba nozīmība.....	5
4. Pašpārvaldes darbības jomas.....	7
5. Pašpārvaldes atbalsta persona.....	9
6. Vispārēji ieteikumi pašpārvaldes darbībai.....	10
7. Likumiskais pamatojums	11

Vispārējās izglītības iestādes skolēni un profesionālās izglītības iestādes audzēkņi (turpmāk tekstā — skolēni/audzēkņi) aktīvi līdzdarbojas izglītības iestādes dzīves veidošanā, iesaistoties padomēs, parlamentos, domēs. Neatkarīgi no izvēlēta nosaukuma visas šīs struktūras ir **skolēnu pašorganizācijas** un **līdzdalības** formas — tātad, **pašpārvaldes** (turpmāk tekstā — Pašpārvalde).

1. KAS IR PAŠPĀRVALDE?

1.1. Pašpārvalde ir **demokrātiska** un **brīvprātīga** izglītojamo vēlētā institūcija.

1.2. Skolēnu/audzēkņu **pašpārvaldes mērķis** ir pilnveidot izglītības iestādes mācību un sabiedrisko dzīvi, balstoties uz skolēnu/audzēkņu, pedagogu un administrācijas vajadzībām un saskaņojot tās. Pašpārvaldes mērķis ir attiecināms uz visām darbības jomām.

1.3. **Pašpārvaldes darbības jomas** ir:

1.3.1. Skolēnu/audzēkņu interešu un vajadzību izzināšana un pārstāvniecība; Skolēnu/audzēkņu, pedagogu un administrācijas vajadzību saskaņošana;

1.3.2. Iesaiste mācību un audzināšanas darbā,

1.3.3. Sabiedriskās dzīves organizēšanai nepieciešamo kompetenču pilnveide.

1.4. Pašpārvaldes darbība notiek saskaņā ar izglītības iestādes normatīvajiem aktiem. Pašpārvaldes darbu regulē dalībnieku veidots nolikums.

1.5. Nolikumā ieteicams iekļaut šādus punktus:

1.5.1. definēti mērķi;

1.5.2. pašpārvaldes uzbūve;

1.5.3. kārtība, kā pašpārvaldes dalībnieki tiek ievēlēti un kā atskaitās par savu darbu;

1.5.4. pašpārvaldes un tās dalībnieku tiesības un pienākumi izglītības iestādē (*piemēram, tiesības prasīt informāciju, piedalīties kādā no izglītības iestādes sēdēm, sniegt viedokli un iesaistīties lēmumu pieņemšanā vai pienākums regulāri informēt skolēnus/audzēkņus un administrāciju par savu darbu un tā rezultātiem u.c.)*

2. PAŠPĀRVALDES TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

2.1. Pašpārvalde organizē darbu atbilstoši izglītības iestādes nolikumam.

2.2. Pašpārvaldes pārstāvji izzina pašpārvaldes dalībnieku un citu izglītības iestādes skolēnu/audzēkņu viedokli un vajadzības, un to pārstāv sarunās ar administrāciju un pedagogiem.

2.3. Pašpārvaldes pārstāvji piedalās izglītības iestādes darba un attīstības plānošanā — iekšējo normatīvo dokumentu pilnveidē, mācību darba, sabiedriskās dzīves, saimnieciskā darba un citos jautājumos. Pašpārvaldes pārstāvjiem, administrācijai un pedagogiem sadarbojoties, jānodrošina kvalitatīvi un regulāri līdzdalības mehānismi.

2.4. Pašpārvalde iesaistās izglītības iestādes mācību, audzināšanas darba un sabiedriskās dzīves izvērtēšanā un uzlabošanā, izglītības iestādes vides veidošanā.

2.5. Pašpārvalde informē citus skolēnus/audzēkņus, administrāciju un pedagogus par savām aktivitātēm, plāniem un to rezultātiem.

3. PAŠPĀRVALDES DARBA NOZĪMĪBA

Kāpēc ir svarīgi, ka izglītības iestādē aktīvi darbojas un lēmumu pieņemšanā iesaistās skolēnu/audzēkņu pašpārvalde? Kāpēc ir svarīgi pilnveidot to dalībnieku kompetences un izpratni par līdzdalību? Kāpēc ir svarīgi veicināt pašpārvaldes atbalsta personu kompetences un paplašināt viņiem pieejamo atbalstu?

3.1. Ieguvums dalībniekiem

Darbošanās pašpārvaldē galvenokārt ir **mācīšanās** process bērniem un jauniešiem — papildus formālajai izglītībai darbība pašpārvaldē pilnveido viņu kompetences (prasmes, zināšanas un attieksmes), dod iespēju izmēģināt dažādas interesantas un noderīgas aktivitātes, uzlabo pašapziņu, dod iespēju iepazīties ar citiem skolēniem/audzēkņiem un sadarbības partneriem, iegūt jaunus draugus un domubiedrus un gūt pieredzi, kas noderēs arī turpmāk. Pašpārvaldes ikdienā un aktivitātēs dalībnieki vērtīgi pavada brīvo laiku un attīsta intereses.

Mācīšanās process pašpārvaldē un formālā izglītība lieliski papildina viens otru, dodot jaunietim iespēju attīstīties daudzpusīgi.

Katra dalībnieka personīgo iemeslu un viņu mācīšanās vajadzību pārrunāšana var veicināt motivāciju turpināt darboties pašpārvaldē, tas var palīdzēt pienākumu sadalē (*ņemot vērā, ka pašpārvalde ir vieta, kur izmēģināt lietas un mācīties*), tas var dot iespēju pašpārvaldes dalībniekiem labāk iepazīt vienu otru.

3.2. Ieguvums izglītības iestādei

Aktīvi iesaistot skolēnus/audzēkņus mācību un audzināšanas darba pilnveidošanā, izglītības iestādei ir iespēja attīstīties atbilstoši skolēnu/audzēkņu vajadzībām. Tā ir iespēja motivēt, ieinteresēt jauniešus, veidot drošu un iekļaujošu vidi izglītības iestādē, papildināt mācību procesu. Aktīva, iekļaujoša un lēmumu pieņemšanā iesaistīta skolēnu/audzēkņu pašpārvalde ir iespēja gūt jaunas idejas, veidot izglītības iestādes vidi sadarbībā un kopīgi risināt dažādus izaicinājumus.

“Skola 2030” norāda, ka *“pilnveidotā mācību satura pamatā ir vīzija par to, kādu vēlamies redzēt katru skolēnu – atbildīgu un aktīvu sabiedrības dalībnieku, personību ar pašapziņu, kurš ciena un rūpējas par sevi un citiem, radošu darītāju un lietpratēju izaugsmei, kam mācīšanās kļuvusi par ieradumu, lojālu valstij.”* Izglītības iestāde var īstenot šo vīziju, ļaujot un iedrošinot pašpārvaldei kļūt par vidi, kur

skolēni/audzēkņi var īstenot savas iniciatīvas, apzināties savas spējas, vajadzības un iespējas iesaistīties lēmumu pieņemšanā, kā arī mācīties sadarboties.

3.3. Ieguvums sabiedrībai

Pašpārvaldes darbība jau skolas vecumā veido priekšstatu, ko nozīmē demokrātija un līdzdalība. Tā ir iespēja apzināties personīgo atbildību par apkārtējās vides uzlabošanu un praktiski attīstīt iesaistei lēmumu pieņemšanā nepieciešamās kompetences (zināšanas, prasmes un attieksmes). Darbība pašpārvaldē ir iespēja mācīties sadarboties un apzināties sabiedrībā pastāvošo daudzveidību un nepieciešamību iekļaut dažādas pieredzes un viedokļus.

4. PAŠPĀRVALDES DARBĪBAS JOMAS

Ikkatra pašpārvaldes aktivitāte tiek realizēta, ievērojot vispārējo darbības mērķi — **pilnveidot izglītības iestādes mācību un sabiedrisko dzīvi un vidi**, balstoties uz skolēnu/audzēkņu, pedagogu un administrācijas vajadzībām un saskaņojot tās.

4.1. Skolēnu/audzēkņu interešu un vajadzību izzināšana un pārstāvniecība; skolēnu/audzēkņu, pedagogu un administrācijas vajadzību saskaņošana

4.1.1. Aktīva viedokļu vajadzību, interešu un viedokļu izzināšana. To iespējams darīt ne tikai veidojot drukātas vai elektroniskas aptaujas, bet arī izmantojot sociālo tīklu aptaujas, parakstu vākšanu par konkrētiem jautājumiem, aicinot uz konkrētiem jautājumiem atbildēt, uzrakstot viedokli uz limlapiņām un atstājot uz “viedokļu sienas” atbilstošā vietā skolā, organizējot diskusiju grupas un citos veidos.

4.1.2. Regulāras tikšanās ar administrāciju un citiem lēmumu pieņēmējiem. Gan skolēniem/audzēkņiem, gan administrācijai ir jāizrāda iniciatīva, organizējot tikšanās reizes, kurās tiktu pārrunāta esošā situācija izglītības iestādē un nepieciešamie uzlabojumi, kurā tiktu pārrunāta sadarbība un atbildības jomas, kurās ikkatram iesaistītajam, tostarp jauniešiem, būtu iespēja argumentēti un droši izteikt savu un citu izglītības iestādes skolēnu/audzēkņu viedokli. Šo tikšanos pamatā ir **sadarbība**. Dažādi viedokļi tiek pamatoti un tiek meklēti risinājumi, kas pēc iespējas atbilstu dažādām interesēm. Pieņemtie lēmumi tiek skaidroti un izvērtēti. Šīs tikšanās reizes var tikt organizētas dažādos veidos atbilstoši izglītības iestādes iespējām un idejām — tās var būt neformālas vizītes pie direktora, tās var būt prezentācijas pedagogu sanāksmēs, kurās tiktu izzināts pedagogu viedoklis un tiktu prezentēts pašpārvaldes un izglītības iestāžu aktivitāšu gada plāns un izvērtējums. Pēc iespējas jārod iespēja pašpārvaldes pārstāvjiem iesaistīties arī lēmumu pieņemšanā plašākā mērogā, piemēram, pilsētas vai novada līmenī.

4.1.3. Aktīva darbība izglītības iestādes padomē. Atbilstoši izglītības likumam šajā padomē darbojas arī izglītojamo deleģēti pārstāvji. Gan skolēnu/audzēkņu atbalsta personai, gan administrācijai, gan citiem iesaistītajiem jānodrošina kvalitatīva skolēnu/audzēkņu dalība šajā padomē, palīdzot viņiem sagatavoties pirms tikšanās, aicinot informēt citus skolēnus/audzēkņus un izzināt viņu viedokli. Pašā izglītības iestādes padomes darbā ieteicams izmantot dažādas metodes, lai **veidotu drošu vidi** ideju ģenerēšanai, nepieciešamo uzlabojumu identificēšanai, esošās situācijas apzināšanai, skaidrošanai un izvērtēšanai.

4.2. Iesaiste mācību un audzināšanas darbā

4.2.1. Mācību satura izmaiņas un papildināšana. Pašpārvaldes pārstāvjiem, balstoties citu skolēnu/audzēkņu vajadzībās, jābūt iespējai sniegt argumentētus priekšlikumus mācību procesa un pieejas pilnveidošanai un uzlabošanai. To iespējams veikt tiešā komunikācijā ar administrāciju, kādā no organizētajām tikšanās reizēm, izglītības iestādes padomē un citos veidos. Identificējot skolēnu/audzēkņu vajadzības, pašpārvaldes pārstāvji arī papildina mācību procesu ar dažādām lekcijām, semināriem un citām izglītojošām aktivitātēm, nodrošinot iespēju mācīties vienam no otra, kā arī organizējot šīs aktivitātes sadarbībā ar nevalstiskajām organizācijām un citiem ekspertiem.

4.2.2. Skolēniem/audzēkņiem aktuālu izaicinājumu risināšana. Pašpārvaldes pārstāvji izzina esošo situāciju izglītības iestādē tādos jautājumos kā, piemēram, diskriminācija, mobings, atkarības, un kopā ar pedagogiem un administrāciju iesaistās šo problēmu risināšanā — drošas, iekļaujošas, uz cieņu un izaugsmi vērstas vides veidošanā.

4.3. Sabiedriskās dzīves organizēšanai nepieciešamo kompetenču pilnveide

4.3.1. Mācīšanās — fokusā. Šajā darbības jomā, tāpat kā citās, ļoti svarīga ir pašpārvaldes dalībnieku mācīšanās pieredze. Attiecīgi nepieciešams ievērot pilnu mācīšanās ciklu — izvirzot mācīšanās mērķus sākumā un visa procesa laikā, veidot aktivitātes un uzņemties pienākumus atbilstoši mācīšanās mērķiem, gan pēc katras aktivitātes, gan noslēgumā izvērtēt apgūtās un pilnveidotās kompetences. Aktivitāšu organizēšanas procesā jārada droša vide, kur iespējams arī kļūdīties un no šī procesa mācīties.

4.3.2. Iespēja veidot aktivitātes visā to ciklā. Pašpārvaldes aktivitātēm jāļauj būt dalībnieku veidotām atbilstoši dalībnieku līdzdalības gatavībai. Tā ir iespēja apgūt dažādus ar šo aktivitāšu organizēšanu saistītus aspektus.

4.3.3. Uz skolēnu/audzēkņu vajadzībām balstītas aktivitātes. Arī šīs darbības jomas īstenošanai, līdzīgi kā citās, aktīvi jāizzina un jāņem vērā citu skolēnu/audzēkņu vajadzības un intereses. Aktivitāšu īstenošanā pēc iespējas lielākā mērā jānodrošina arī citu skolēnu/audzēkņu iesaiste. Tās organizējot, jāpatur prātā skolēnu/audzēkņu pašpārvaldes mērķis, veidojot tās izglītojošas, vērstas uz līdzdalību un izaugsmi.

5. PAŠPĀRVALDES ATBALSTA PERSONA

5.1. Katrai izglītības iestādes skolēnu/audzēkņu pašpārvaldei ir **nepieciešama atbalsta persona** — konsultants.

5.2. Konsultanta uzdevums ir atbalstīt pašpārvaldes dalībniekus ideju izvirzīšanā, īstenošanā, iesaistē lēmumpieņemšanā un neformālās mācīšanās procesā (mācīšanās mērķu izvirzīšanā un paveiktā izvērtēšanā).

5.3. Konsultants palīdz pašpārvaldes dalībniekiem veidot saikni ar izglītības iestādes administrāciju, pedagogiem un citiem sadarbības partneriem.

6. VISPĀRĒJI IETEIKUMI PAŠPĀRVALDES DARBĪBAI

6.1. **KĀPĒC?** Gan plānojot aktivitātes, gan sarunā ar katru dalībnieku, gan izvērtējot pašpārvaldes darbu ir ieteicams pārrunāt, kādi ir pašpārvaldes un dalībnieku individuālie mērķi, kas ar konkrēto aktivitāti tiks panākts, kā tas saskan ar pašpārvaldes misiju un darbības jomām. Katra dalībnieka motivācijas pārrunāšana palīdzēs gan uzturēt motivāciju, gan sadalīt pienākumus atbilstoši pašpārvaldes funkcijai — dalībnieku kompetenču pilnveidošana.

6.2. **SADARBĪBA.** Ir ieteicams veltīt pietiekamu laiku gan uzsākot pašpārvaldes darbu, gan gada laikā — pašpārvaldes dalībniekiem iepazīties, saliedēties, izzināt vienu otru vajadzības, motivāciju darboties pašpārvaldē un izaicinājumus, ko dalībnieki vēlētos uzņemt. Viens no efektīviem rīkiem pašpārvaldes dalībnieku sadarbības un motivācijas veidošanā ir arī iekšēju pašpārvaldes apmācību un pasākumu organizēšana, kas var palīdzēt iesaistīt plašāku dalībnieku loku un izzināt dažādus viedokļus, atklāt jaunas idejas un kopumā efektīvāk un patīkamāk strādāt.

6.3. **PIEVĒRST ĪPAŠU UZMANĪBU CITU SKOLĒNU/AUDZĒKŅU IESAISTEI.** Ir svarīgi atcerēties, ka skolēnu/audzēkņu pašpārvaldes uzdevums ir izzināt un pārstāvēt skolēnu/audzēkņu viedokli un vajadzības, attiecīgi nepieciešams veidot regulāras aptaujas dažādos formātos un cita veida viedokļu izzināšanu. Gan organizētās aktivitātes, gan vispārēju iesaisti mācību un saimnieciskos jautājumos nepieciešams balstīt šajās vajadzībās.

6.4. **VEIDOT REGULĀRU SADARBĪBU AR PEDAGOGIEM, ADMINISTRĀCIJU, VECĀKIEM.** Ir ieteicams meklēt dažādus veidus, kā veicināt sadarbību starp skolēniem/audzēkņiem, pedagogiem, administrāciju un vecākiem, cieņpilni daloties viedokļos un kopīgi uzlabojot izglītības vidi mācībās, sabiedriskajā dzīvē, audzināšanas jautājumos.

6.5. **AKTĪVA IESAISTE IZGLĪTĪBAS IESTĀDES PADOMĒ.** Ir svarīgi atcerēties, ka kvalitatīva pašpārvaldes dalībnieku iesaiste izglītības iestādes padomē ir viena no vērtīgām iespējām iesaistīties lēmumu pieņemšanā mācību, audzināšanas, sabiedriskās dzīves un saimnieciskās dabas jautājumos.

6.6. **PAŠPĀRVALDE KĀ MĀCĪŠANĀS PIEREDZE.** Ir ieteicams uztvert darbību pašpārvaldē kā tās dalībnieku iespēju pilnveidot kompetences un atbilstoši tam dalīt pienākumus un veidot aktivitātes. Lai realizētu neformālās mācīšanās pieredzi pilnā apmērā, ieteicams arī izvirzīt mācīšanās mērķus un regulāri izvērtēt apgūto.

7. LIKUMISKAIS PAMATOJUMS

7.1. Ministru kabineta noteikumi Nr.480 nosaka: "Izglītības iestāde audzināšanas mērķa un uzdevumu īstenošanā veicina izglītojamā patstāvību un atbildīgu rīcību, nodrošina izglītojamo pārstāvniecību un līdzdalību priekšlikumu izteikšanā un lēmumu pieņemšanā, to izpildes nodrošināšanā un kontrolē, tajā skaitā **izglītojamo pašpārvaldes darbā**". (*Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumi Nr. 480 "Izglītojamo audzināšanas vadlīnijas un informācijas, mācību līdzekļu, materiālu un mācību un audzināšanas metožu izvērtēšanas kārtība"*)

7.2. Izglītības likumā ir noteikta nepieciešamība veidot izglītības iestādes padomi, kurā darbojas **izglītojamo deleģēti pārstāvji**, izglītojamo vecāku (personu, kas realizē aizgādību), izglītības iestādes pedagogu un citu darbinieku deleģēti pārstāvji (*Izglītības likums, 31. pants*). Pašpārvalde ir efektīvs veids, kā skolēnu/audzēkņu pārstāvjus deleģēt pārstāvniecībai izglītības iestādes padomē, kā izzināt skolēnu/audzēkņu viedokļus, kā informēt par pieņemtajiem lēmumiem.

7.3. Jaunatnes likums nosaka, ka "**jauniešiem ir tiesības līdzdarboties** jaunatnes politikas izstrādē un īstenošanā", kā vienu no veidiem minot iesaisti pašpārvaldē (*Jaunatnes likums, 7. pants*).

7.4. Pašpārvaldes darbība tiek izvērtēta arī izglītības iestāžu akreditācijas procesā. Pašpārvalde var būt arī lielisks sadarbības partneris regulārai izglītības iestādes izvērtēšanai un uzlabošanai.

7.5. Pašpārvaldei ir nozīmīga loma arī jaunatnes jomas un izglītības attīstības plānošanā un attiecīgajos dokumentos.